

11. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка: В 4 т. - Спб., 1863-1866. [Электронна книга].

Васьильева В.В. Місце договору в системі юридичних фактів та встановлення його ознак

В статті проводиться аналіз поняття договору через призму системи юридичних фактів, а також досліджуються основні ознаки договору. Автор робить висновок, що основною універсальною та унікальною ознакою договору є саме втілення у договорі відособлених воль суб'єктів договору, а звідси - і наявність сторін в договорі.

Ключові слова: договір, поняття договору, ознаки договору, юридичний факт.

Васьильева В.В. Место договора в системе юридических фактов и утверждение его признаков

В статье проводится анализ понятия договора через систему юридических фактов, а также исследуются основные признаки договора. Автор делает вывод, что основным универсальным и уникальным признаком договора является именно отображение в договоре обособленных воль субъектов договора, и отсюда – существование сторон в договоре.

Ключевые слова: договор, понятие договора, признаки договора, юридический факт.

Vasilyeva V.V. The place of agreement in system of judicial facts and settlement of its characters

This article reveals the place of agreement in the system of judicial facts and also contains exploration of main contract characters. The author comes to a conclusion that separation wills of persons, its coordination and therefore existing of contract parties are the main unique and universal characters of agreement.

Keywords: agreement, contract, contract characters, judicial fact.

ВТЕРКОВСЬКИЙ В. Д.

ПОРЯДОК ВИПЛАТ У СПРАВАХ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ГРОМАДЯНИНОВІ НЕЗАКОННИМИ ДІЯМИ ОРГАНІВ ДІЗНАННЯ, ПОПЕРЕДНЬОГО СЛІДСТВА, ПРОКУРАТУРИ І СУДУ (ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ, РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ТА РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ)

УДК 347.51

Будь яка держава може вважатися правовою лише тоді, коли вона не лише визнала природні права людини, але й забезпечила правовий режим неухильного дотримання прав і свобод людини і громадянина. Установлюючи у законодавчій формі права та свободи громадян, сама держава не звільняється від обмежень у власних рішеннях та діях. Вона, як і усі інші суб'єкти, має нести відповідальність за порушення норм права, нею же встановлених. При цьому держава має визначити чіткі правові принципи відповідальності своїх представників за їх дії, що вчиняються від імені держави та її органів.

Не викликає сумнівів, що реалізація вимог Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянinовi незаконними дiями органiв дiзнання, досудового слiдства, прокуратури i суду» (N 266/94-ВР, 01.12.1994) виконує важливу соціальну функцію – підтримання гарантій законності та утвердження принципу гуманізму та взаємної відповідальності у відносинах «громадянин» - «держава». Даний Закон встановлює випадки, умови та порядок відшкодування шкоди, завданої громадянinовi внаслідок незаконного засудження, незаконного притягнення як обвинуваченого, незаконного взяття і тримання під вартою, незаконного проведення в ході розслідування чи судового розгляду кримінальної справи обшуку, виїмки, незаконного накладення арешту на майно, незаконного відсторонення від роботи (посади) та інших процесуальних дій, що обмежують права громадян, незаконного застосування адміністративного арешту чи виправних робіт, незаконної конфіскації майна, незаконного накладення штрафу; незаконного проведення оперативно-розшукових заходів, передбачених відповідними законами України та іншими актами законодавства, поновлення порушених у зв'язку з цим трудових, службових, пенсійних, житлових, інших особистих і майнових прав, а також визначає органи, на які покладається вчинення дій по забезпеченню відшкодування шкоди, завданої громадянinовi, та пов'язані з цим обов'язки зазначених органів [1].

Стан розробленості проблеми: питання недоговірних зобов'язань в тій чи іншій мірі розкриті у працях таких вітчизняних та зарубіжних цивілістів, та фахівців інших галузей правової науки як: М.М. Агарков, С.С. Алексєєв, Ч.Н.Азімов, Д.В. Боброва, А. Гордон, О.В.Дзєра, А.С. Довгерт, О.С. Йоффе, В.М. Ігнатенко, О. О. Красавчиков, Н.С. Малєїн, В.П. Маслов, Г.К. Матвєєв, В.В. Луць, І.Б. Новицький, В.Т. Нор, О.А. Підпригора, Й.О.Покровський, С.Н.Приступа, С.Д. Русу, В.О.Ряєнцев, А.А. Собак, В.А. Тархов, С.О. Харитонов, В.М. Хвостов, Ю.С. Червоний, Я.М. Шевченко, К.К. Ятчков та ін. Деякі з цих досліджень присвячені аналізу деліктних зобов'язань та відповідальності за заподіяння шкоди в цілому (Д.В. Боброва, О.С. Йоффе, Н.С. Малєїн, В.П. Маслова, А.А. Собчак, К.К. Ятчков). Переважна більшість досліджень стосується окремих аспектів відшкодування шкоди у цивільному праві (зокрема, дисертації Г.В. Єрьомєнко, Г.К. Матвєєва, І.С. Ніжинської, В.Т.Нора, С.Д. Русу, С.Н. Приступи, Я.М. Шевченко та ін.).

Мета: водночас, залишаються недослідженими ряд питань щодо механізму відшкодування шкоди громадянам, факт завдання шкоди яким визнаний та установленний, оскільки згаданий нами закон безпосередньо не регламентує цю процедуру. Зокрема це стосується суб'єктів та джерел виплат. Тому метою даної статті є порівняльний аналіз нормативно-правових актів, що урегульовують порядок виплат у справах про відшкодування шкоди, завданої громадянinовi незаконними дiями органiв дiзнання, попереднього слiдства, прокуратури i суду в Україні, Російській Федерації та Республіці Білорусь.

Виклад основного змісту. В Україні питання порядку виплат донедавна було предметом дискусії між представниками різних гілок виконавчої влади. Зокрема Конституційний суд зазначав: ... виносячи рішення про їх (громадян – В.В.) невинуватість, суд не завжди в змозі визначити орган, з якого слід стягну-

вати завдану громадянині шкоду. Пояснюється це тим, що єдиним джерелом фінансування діяльності правоохоронних органів і судів є кошти державного бюджету. Проте економічною класифікацією видатків зазначених органів не передбачено коштів на відшкодування шкоди у зв'язку з незаконними засудженням, притягненням до кримінальної відповідальності, взяттям під варту, застосуванням адміністративного стягнення у вигляді арешту або виправних робіт. Відсутність чіткої визначеності у цьому питанні сприятиме тому, що може мати місце відшкодування виплат потерпілим від незаконних дій правоохоронних органів і суду за рахунок коштів, які виділяються цим органам на інші цілі, що в свою чергу може зачіпати їх майнові інтереси [2].

Лише після того, як Конституційний Суд України визнав неконституційними ряд положень Законів України «Про державний бюджет України на 2000 рік» та «Про державний бюджет України на 2001 рік», Державне казначейство України спільно з Генеральною прокуратурою України унормували дане питання, що уможливило адекватно забезпечувати відшкодування завданої громадянам шкоди [3,4].

На сьогодні діє наступний порядок: не пізніше трьох діб після винесення постанови (ухвали) про розмір шкоди, завірена гербовою печаткою її копія надсилається громадянині або його спадкоємцям і подається ними до відповідного територіального органу Державного казначейства за місцем проживання для одержання чека. Відповідний територіальний орган Державного казначейства, до якого звернувся громадянин за відшкодуванням шкоди, надсилає до Управління Державного казначейства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі заявку, в якій вказує суму відшкодування, а Управління Державного казначейства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі надсилає заявку до Головного управління Державного казначейства України. Головне управління Державного казначейства України перераховує вказані кошти на рахунок Управління Державного казначейства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, а останні - на рахунок відповідного територіального органу Державного казначейства для виплати їх громадянині. Виплата громадянині суми відшкодування проводиться установою банку на підставі чека, виданого органом Державного казначейства після подання громадянином копії постанови (ухвали) органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду про розмір відшкодування шкоди за умов наявності коштів на рахунку відповідного територіального органу Державного казначейства.

Крім того, відповідно до згаданого вище Закону, майно, зазначене в п.2 ст.3 (конфісковане або звернене в доход держави судом, вилучене органами дізнання чи попереднього слідства, органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також майно, на яке накладено арешт), повертається в натурі тією установою або органом, у якого воно знаходиться, у місячний термін з дня звернення громадянина або його спадкоємців, якщо воно сталося протягом шести місяців після направлення їм повідомлення.

Отже, відзначаючи роль конституційної юстиції в питанні встановлення належних суб'єктів та механізму відшкодування шкоди, завданої громадянину, до-

ходимо висновку, що завдяки рішенням Конституційного Суду України в Україні склалася дієва система відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду.

Переходячи до аналізу проблем відшкодування шкоди завданої громадянину діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду за законодавством Республіки Білорусь, відзначимо що і в цій державі саме конституційна юстиція відіграла значну роль у формуванні правового поля у цій царині. Зокрема, Конституційний суд Республіки Білорусь рішенням від 07.11.1994 N P-6/94 «Про удосконалення законодавства, що регулює відшкодування шкоди, завданої громадянам неправомірними діями» вказав законодавцю на неврегульованість питання відшкодування шкоди взагалі та її конкретно — механізму її компенсації [5]. На часткове виконання цього припису Кабінетом міністрів Республіки Білорусь були прийняті «Правила відшкодування шкоди, завданої життю і здоров'ю громадян» [6], які однак регулюють відносини між працедавцем і найманим працівником. Загалом, питання відшкодування шкоди громадянину врегульовані Цивільним кодексом Республіки Білорусь. Конкретний же нормативний акт, що встановлював би порядок і механізм відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду на сьогодні відсутній. Дані правовідносини урегульовані численими рішеннями Пленуму Верховного суду Республіки Білорусь. Назал, у частині призначення та отримання виплати у справах із завдання шкоди, процедура фактично тотожна згаданому і проаналізованому нами Закону України.

Що стосується аналогічного порядку виплат у Російській Федерації, то як зазначає російський дослідник О.Майшев, при пред'явленні позову до Російської Федерації про відшкодування шкоди, у відповідності до ст. 1069 та 1070 Цивільного кодексу Російської Федерації (ЦК РФ), відповідачем виступає Міністерство фінансів Російської Федерації. Зазначимо, що у відповідності до згаданої нами статті 1070 ЦК РФ, шкода завдана громадянину в результаті незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою або підписки про невиїзд, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт, відшкодовується з бюджету (в оригіналі «из казны» - В.В.) Російської Федерації, а у випадках, передбачених законом — з бюджету Російської Федерації або бюджету муніципального утворення у повному обсязі, незалежно від вини посадових осіб органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду [9]. Однак, такого федерального закону на сьогодні не існує, тому до оспорюваних правовідносин застосовується Указ Президії Верховної Ради СРСР від 18 травня 1981 року «Про відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями державних і громадських організацій, а також посадових осіб при виконанні ними посадових обов'язків» та «Інструкція по виконанню Положення про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду», затверджена Міністерством юстиції СРСР, Прокуратурою СРСР та Міністерством фінансів СРСР 2 березня 1982 року [7,8].

Як і в попередньо розглянутих прикладах (Україні і Республіці Білорусь), основну роль у приведених вказаних нормативних актів у відповідність до вимог сучасності відіграє судова влада. У даному випадку це Верховний Суд Російської Федерації, який з станом на 2011 рік вніс більше 40 поправок 5 окремими рішеннями. Основна їх роль - гармонізувати явно застарілий нормативно-правовий акт СРСР із чинним федеральним законодавством. Водночас залишився фактично без змін (в порівнянні з 1982 роком) порядок виплат громадянам відшкодування за завдану шкоду — виплата проводиться уповноваженими банками на підставі чеків, виданих фінансовими відділами федерального казначейства місцевих органів самоврядування (рівня району чи міста), за місцем проживання громадянина, після пред'явлення ним відповідного рішення (суду, органу дізнання, попереднього слідства чи прокуратури).

Висновки. Незважаючи на відносну унормованість питання відшкодування шкоди, саме порядок виплат є найбільш дискусійним на стадії виконання рішення про відшкодування. Як в Україні, так і в Російській Федерації та Республіці Білорусь порядок виплат в цілому подібний, різняться тільки безпосередні суб'єкти виплат — фінансові органи — розпорядники коштів. Слід визнати, що незважаючи на значну кількість нормативних актів, що врегульовують дане питання, лише звернення до судових інстанцій дозволяє ефективно врегулювати ці процеси. Принагідно констатуємо визначну роль судової гілки влади усіх розглянутих нами країн у унормуванні питання відшкодування шкоди, завданої громадянам незаконними діями органу дізнання, попереднього слідства, прокуратури та суду. Саме рішення судів (як на це звернуто увагу у статті) дозволили перевести питання виплат за спричинену шкоду у практичну площину.

1. Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянinові незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду». - N 266/94-ВР, 01.12.1994.- Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, N 1, ст. 1.
2. Рішення Конституційного Суду України N 12-рп від 03.10.2001 р. у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 32 Закону України «Про Державний бюджет України на 2000 рік» та статті 25 Закону України «Про Державний бюджет України на 2001 рік» (справа про відшкодування шкоди державою).
3. Наказ Генеральної прокуратури України N 36/132 від 22.06.2007 «Про затвердження Порядку взаємодії органів прокуратури України та Державного казначейства України з питань захисту інтересів держави та забезпечення додержання вимог закону при стягненні з Державного бюджету України (місцевих бюджетів) коштів за рішеннями судів про відшкодування шкоди»
4. Наказ Державного казначейства України N 130 від 21.04.2006 «Про затвердження Порядку виконання Державним казначейством України рішень суду щодо відшкодування шкоди, завданої громадянinові незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури, а також судів».

5. *Решение Конституционного Суда Республики Беларусь от 07.11.1994 N Р-6/94 «О совершении в отношении законодательства, регулирующего возмещение вреда, причиненного гражданам неправомерными действиями»*
6. *О практике применения судами законодательства, регулирующего компенсацию морального вреда: Постановление Пленума Верховного Суда Республики Беларусь от 22 декабря 2005 г. № 13 (Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь, 2006 г., № 6, 6/466)*
7. *Указ Президиума Верховного Совета СССР от 18.05.1981 N 4892-X «О возмещении ущерба, причиненного гражданину незаконными действиями государственных и общественных организаций, а также должностных лиц при исполнении ими служебных обязанностей»*
8. *Министерство финансов СССР Инструкция по применению положения о порядке возмещения ущерба, причиненного гражданину незаконными действиями органов дознания, предварительного следствия, прокуратуры и суда от 8 марта 1982 (с изменениями на 19 июля 2011 года). - электронный ресурс. - режим доступа <http://docs.kodeks.ru/document/9015416>*
9. *Майшев О. Г. О возмещении морального и материального вреда, наступившего вследствие неправомерных действий органов дознания, предварительного следствия, прокуратуры и суда. // Российская юстиция, 1998, № 3.*

Втерковский В. Д. Порядок выплат у справах про відшкодування шкоди, завданої громадянщині незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду (за законодавством України, Російської Федерації та Республіки Білорусь)

У статті розглянуто та проаналізовані нормативно-правові акти, що урегулюють порядок виплат у справах про відшкодування шкоди, завданої громадянщині незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду в Україні, Російській Федерації та Республіці Білорусь. Слід визнати, що незважаючи на значну кількість нормативних актів, що врегулюють дане питання, лише звернення до судових інстанцій дозволяє ефективно врегулювати ці процеси.

Ключові слова: шкода, відшкодування шкоди, органи дізнання, досудове слідство, прокуратура, суд.

Vterkovskiy V. D. Порядок выплат по делам о возмещении ущерба, причиненного гражданину незаконными действиями органов дознания, предварительного следствия, прокуратуры и суда (по законодательству Украины, Российской Федерации и Республики Беларусь)

В статье рассмотрены и проанализированы нормативно-правовые акты, регулирующие порядок возмещения ущерба, нанесенного действиями органов дознания, предварительного следствия, прокуратуры и суда в Украине, Российской Федерации и Республике Беларусь. Следует отметить, что несмотря на значительное количество нормативных актов, регулирующих данный вопрос, лишь обращение к судебным инстанциям позволяет эффективно урегулировать эти процессы.

Ключевые слова: ущерб, возмещение ущерба, органы дознания, досудебное следствие, прокуратура, суд.

Vterkovskiy V.D. Procedure for payments for damages caused by unlawful actions of the inquiry, preliminary investigation, prosecution and court (under the laws of Ukraine, Russia and Belarus)

The paper reviewed and analyzed the regulations that uregulovuyut order for payment for damages caused by unlawful actions of inquiry, preliminary investigation, prosecution and trial

in Ukraine, Russian Federation and Belarus. Admittedly, despite the large number of regulations governing the issue, only an appeal to the courts effectively regulate these processes.

Key words: damage compensation, the police, investigation, prosecution, court.

ГУДИМА МАРІЯ МИРОСЛАВІВНА

ПРАВО ТУРИСТА НА ІНФОРМАЦІЮ: НЕДОЛІКИ ЗАКО- НОДАВЧОГО РЕГЛАМЕНТУВАННЯ

УДК 346.544.4

Постановка проблеми. Важливою умовою вдалого туру є збіг очікувань туриста з дійсними умовами, в яких він опинився, здійснюючи туристичну поїздку. Багато в чому це залежить саме від повноти і достовірності наданої інформації про майбутній тур, а також від міри розуміння туристом тих умов, про які веде мову менеджер туроператора (турагента). Проте не дивлячись на, на перший погляд, детальне регламентування права туриста на інформацію Законом України «Про туризм», все ж багато нюансів цього права залишаються поза увагою законодавця, що створює широке поле можливостей туроператору (турагенту) для зловживання цими упущеннями. Детальніше регламентування даного права повинне захистити споживачів туристичних послуг від потенційної шкоди, якої їм можуть заподіяти недоброякісні послуги, і забезпечити таким чином реалізацію їх прав. Для виконавців належне, з погляду вимог сучасного ринку, інформаційне забезпечення їхніх послуг, за інших рівних умов (високий рівень якості, відповідна цінова політика) означає суттєве підвищення конкурентоспроможності останніх і надання їм споживчих переваг порівняно з аналогами, щодо яких така інформаційна підтримка відсутня або недостатня. У зв'язку з цим ця проблема є досить актуальною.

Ступінь накової розробки проблеми. Право на інформацію в аспекті захисту прав споживачів є темою досліджень та публікацій багатьох науковців та юристів-практиків, адже кожен з нас є споживачем. Зокрема цю тему досліджували: О. Зверева, Л. Іваненко, Т. Кагал, Т. Ковальчук, Т. Левшина, Н. Любецький, А. Мазаракі, Л. Ніколаєва, Г. Осетинська, Н. Писаренко, Н. Пригутьська, І. Полікарпов, О. Шумський, О. Язвінська та інші. Що стосується права туриста на інформацію, регламентованого спеціальним законодавчим актом, Законом України «Про туризм», то воно залишається без належної уваги науковців.

Метою цієї статті є дослідження проблеми недоліків законодавчого регламентування права туриста на інформацію та його забезпечення як гарантія захисту прав споживачів туристичних послуг.

Виклад основного матеріалу. Обов'язок виконавця надати інформацію про послуги є не тільки гарантією права споживача на інформацію, але і дає йому можливість реалізувати своє право на належну якість послуг та на основі отриманої інформації вибрати саме ті послуги і такої якості, які йому дійсно потрібні. Статтею 4 Закону України «Про захист прав споживачів» встановлено, що право на необхідну, доступну достовірну і своєчасну інформацію про кількість, якість і асортимент продукції є невід'ємним правом будь-якого споживача, який